

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جهانی سازی از پایین

قدرت هم بستگی

نوشته

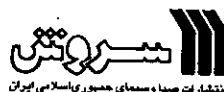
جرمی بریچر

تیم کاستلو

برندان اسمیت

ترجمه حسن نورانی بیدخت

سرشناسه: بریچر، جرمی، ۱۹۴۶ - م. Brecher, Jeremy
 عنوان و نام پدیدآورنده: جهانی سازی از پایین قدرت هم بستگی/ نویسنده جرمی بریچر، تیم کاستلو، برندان اسمیت؛ ترجمه حسن نورانی بیدخت؛
 مشخصات نشر: تهران: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۲۴۲ ص.
 شابک: ۵-۴۵۶-۰۰-۱۲-۹۶۴-۹۷۸
 قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال
 عنوان اصلی: Globalization from below: the power of solidarity, 2000.
 موضوع: جنبش‌های اجتماعی
 موضوع: جهانی شدن
 شناسه افزوده: تیم کاستلو، ۱۹۴۵ - م. Costello, Tim
 شناسه افزوده: اسمیت، برندان، ۱۹۷۲ - م. Smith, Brendan
 شناسه افزوده: نورانی بیدخت، حسن، ۱۳۲۸ - م. مترجم
 رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۹۲ ج ۴ ب ۵۹/۲ HN
 رده بندی دیویی: ۳۰۳/۴۸۴
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۶۵۳۶۰

انتشارات صدای سیما جمهوری اسلامی ایران

تهران، خیابان استاد شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید دکتر مفتاح، ساختمان سروش
 مرکز پخش: ۸-۸۸۳۴۵۰۶۳
<http://www.soroushpublishingco.ir>

عنوان: جهانی سازی از پایین

نویسندگان: جرمی بریچر/ تیم کاستلو/ برندان اسمیت

مترجم: حسن نورانی بیدخت ویراستار: مریم عابدی

طراح جلد: احسان اصفهانیان صفحه آرا: سمیرا توکلی‌نیا

چاپ اول: ۱۳۹۲ قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال

این کتاب درپانصد نسخه در چاپخانه انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.
 همه حقوق محفوظ است.

شابک: ۵-۴۵۶-۰۰-۱۲-۹۶۴-۹۷۸

شماره ترتیب انتشار: ۱۵۷۵

فهرست مطالب

۵.....	قدردانی و تشکر.....
۷.....	مقدمه.....
۱۹.....	فصل یک: جهانی سازی و کابوس آن.....
۴۷.....	فصل دو: قدرت جنبش های اجتماعی (و راه آن).....
۶۹.....	فصل سه: دو، سه، چندین سطح.....
۹۷.....	فصل چهار: پرداختن به تضادها در جنبش.....
۱۲۱.....	فصل پنج: جهانی برای تسخیر — به چه منظوری؟.....
۱۳۳.....	فصل شش: پیش نویس یک برنامه جهانی.....
۱۵۹.....	فصل هفت: خودسازمان دهی از پایین.....
۱۷۷.....	فصل هشت: هیچ جنبشی یک جزیره نیست.....
۲۰۱.....	فصل نه: آن را اصلاح کنید یا بساطش را برچینید.....
۲۲۱.....	نتیجه.....
۲۲۳.....	واژه نامه.....
۲۲۹.....	نمایه.....
۲۴۱.....	درباره انتشارات ساوث اند پرس.....
۲۴۱.....	عناوین مرتبط.....
۲۵۲.....	درباره نویسندگان.....

قدردانی و تشکر

جای بسی خوشوقتی است که از کسانی که پیش‌نویس اولیه این کتاب را مطالعه کرده‌اند، اظهارنظرهای خوبی دریافت داشته‌ایم. همکاری این خانم‌ها و آقایان شایان قدردانی و سپاسگزاری است: اندی بنکر^۱، مدنا بنجمین^۲، ایلین برنارد^۳، جان براون چایلدز^۴، تونی کلارک^۵، کوین دنهر^۶، جانان فلین^۷، باربارا گارسون^۸، بکی گلاس^۹، مایک پرچاک^{۱۰}، مایک پروکوچ^{۱۱}، جای سن^{۱۲}، پیتر واترمن^{۱۳}، سوزان ویفلد^{۱۴}، و فریدر اتو ولف^{۱۵}.

مساعدت دو تن از دوستانمان که ثابت کردند منتقدان هرکس بهترین دوستان وی هستند، درخور ستایش است: پاتریک باند^{۱۶} که هنگام نگارش کتاب، نکات متعددی را گوشزد می‌کرد، و جای سن که نکات انتقادی گسترده و ارزشمندی درخصوص متن اولیه کتاب ارائه داد.

افراد زیر نیز برای ارائه اطلاعات، تشویق و مساعدت‌های دیگر، شایسته قدردانی‌اند: سارا اندرسون^{۱۷}، دنیس بروتوس^{۱۸}، جان کوانا^{۱۹}، داگ هلینگر^{۲۰}، استیو هلینگر^{۲۱}، مارک ریچی^{۲۲} و آنا سوفتر^{۲۳}.

1. Andy Banks
2. Medea Benjamin
3. Elaine Bernard
4. John Brown Childs
5. Tony Clarke
6. Kevin Danaher
7. Jonathon Fine
8. Barbara Garson
9. Becky Glass
10. Mike Pertschuk
11. Mike Prokoch
12. Jai Sen
13. Peter Waterman
14. Susan Wefald
15. Frieder Otto Wolf
16. Patrick Bond
17. Sara Anderson
18. Dennis Brutus
19. John Cavanagh
20. Doug Hellinger
21. Steve Hellinger
22. Mark Ritchie
23. Anna Sofaer

لازم می‌دانیم از تشریک‌مساعی خانم جیل کاتلر^۱ درخصوص امور ویراستاری کتاب تشکر و قدردانی کنیم.

تلاش‌های گسترده انتونی ارنوو^۲، ویراستار کتاب، و کارکنان انتشارات ساوث‌اند پرس^۳ به‌خاطر دقت عمل در آماده‌ساختن کتاب و نیز تعهد دیرپایی که به تدارک چنین آثاری نشان می‌دهند شایان قدردانی است.

بیش‌ازهمه وام‌دار صدها انسان فعال در ده‌ها جنبشی هستیم که طی سال‌های گذشته آموزگاران ما بوده‌اند. شایستگی‌های این کتاب به‌طور عمده حاصل زحمات ایشان است.

مقدمه

شرکت‌ها، بازارها، سرمایه‌گذاران و صاحبان رفته‌رفته جهانی می‌شوند. جهانی‌سازی که این همه اقتصاددانان، کارشناسان، مدیران شرکت‌ها و رهبران ثروتمندترین کشورهای جهان آن را تمجید و تحسین می‌کنند، در واقع «جهانی‌سازی از بالا» است.

جهانی‌سازی از بالا می‌تواند و باید با «جهانی‌سازی از پایین»، که از طریق آن مردم عادی کشورهای جهان دست‌به‌دست هم می‌دهند تا نیازهای خریش درباره روند جهانی‌سازی را مطرح و خواسته‌های خود در این زمینه را اعمال کنند، مورد ملاحظه واقع شود. رفته‌رفته حرکتی در راستای شکل بخشیدن به جهانی‌سازی از پایین پدیدار می‌شود. هم‌بستگی مردم عادی جهان، توان آن را دارد که جهان را دگرگون سازد.

بررسی‌های متفاوتی درباره جهانی‌سازی صورت می‌گیرد. پیوند بیشتر مردم جهان به‌ظاهر پیدایش یک «دهکده جهانی» را نوید می‌دهد که در آن عداوت‌ها و خصومت‌های نابودگر گذشته را می‌توان پشت سر گذاشت و همکاری بین‌المللی و تنوع غنی سازنده را جایگزین آن ساخت. طرف‌داران جهان بدون موانع اقتصادی ملی می‌گویند وجود چنین جهانی موجب خواهد شد که همگان، از جمله مردم و کشورهای پایین‌مرتبه، وضع بهتری پیدا کنند.

اما تجربه عملی جهانی‌سازی در پایان هزاره، نه تنها این وعده را محقق نساخته، بلکه برعکس موجب شده است شمار مردمان فقیر نسبت به هرزمانی در گذشته بیشتر شود و

خطرهای موجود فراروی وضعیت محیط‌زیست که حیات خود مردم بدان وابسته است، افزایش یابد. این امر، بسیاری را بیمناک ساخته که مبادا اسباب حفاظت زیست‌محیطی و اجتماعی و حتی خودگردانی کارآمدی را که به‌سختی حاصل آمده است، از دست بدهند. جهانی‌سازی از بالا، با یک جنبش مقاومت در سطح جهان روبه‌رو شده است. اگرچه این جنبش از سال‌ها پیش وجود داشته است، اما بسیاری از مردم اولین بار در اواخر سال ۱۹۹۹ از آن آگاه شدند و آن هنگامی بود که ده‌ها هزار تظاهرکننده معترض، مانع ادامه کنفرانس سازمان تجارت جهانی (WTO) در سیاتل شدند.

به گزارش روزنامه نیویورک تایمز^۱:

تظاهرات عظیم مخالفان WTO در سیاتل، از پیدایش ائتلافی تازه و پرسروصدا خبر داد... در این تظاهرات، نه تنها کارگران صنایع ذوب‌آهن و خودروسازی شرکت داشتند، بلکه مخالفان کارگاه‌ها و کارخانه‌های دارای شرایط رفاهی و بهداشتی نامطلوب و کم‌موجب از دانشگاه‌های سراسر کشور و شماری از اعضای گروه‌های کلیسایی، گروه‌های حمایت از مصرف‌کنندگان، باشگاه سیرا^۲، دوستان زمین^۳، و انجمن بشریت^۴ نیز به آنان پیوسته بودند.^(۱)

این جنبش نه در مقیاسی کوچک است و نه جنبه محلی دارد. طبق گزارش روزنامه واشینگتن پست^۵، ایلین برنارد، مدیر اجرایی برنامه اتحادیه کارگری هاروارد^۶، می‌گوید: کنفرانس WTO صرفاً موقعیتی بود که در آن تظاهرکنندگان معترض به رادار توده مردم ایالات متحده حمله کردند. جنبش‌های اجتماعی در نقاط مختلف جهان تا آن موقع به شبکه‌های مردم عادی پیوسته بودند. این پیوند که امکان آن در عصر اینترنت به‌وجود آمده است، با سرعتی حیرت‌انگیز گسترش یافته است و می‌یابد.^(۲)

حال این پرسش پیش می‌آید که چنین جنبشی بی‌فایده است یا در عمل می‌تواند بر روند جهانی‌سازی تأثیر بگذارد؟ استدلال کتاب حاضر این است که مردم درواقع می‌توانند بر جهانی‌سازی تأثیر بگذارند، ولی صرفاً از طریق نوعی هم‌بستگی که از مرزهای کشورها،

1. World Trade Organization
2. New York Times
3. Sierra Club
4. Friends Of Earth
5. Humane Society
6. Washington post
7. Harvard Trade Union Program

هویت‌ها، و گروه‌های محدود فراتر برود. تنها به یاری جهانی‌سازی از پایین است که می‌توان با جهانی‌سازی تحت تأثیر شرکت‌ها و از بالا به پایین به مقابله برخاست.

خوشبختانه، بخش اعظم جنبشی که در پاسخ به جهانی‌سازی پدیدار می‌شود، درست چنین خصوصیتی را نشان می‌دهد. ناومی کلاین^۱ در مقاله‌ای در نیویورک تایمز می‌نویسد:

تظاهرکنندگان در سیاتل، به یقین به همان اندازه علاقه‌مند به جهانی‌سازی هستند که وکلای حقوقی تجاری مثلاً هتل‌های سیاتل... و به اندازه آنان نیز از آن آگاه‌اند. این جهان‌گراترین و به هم پیوسته‌ترین جنبش جهانی موجود تا به حال است.^(۳)

با همه این‌ها، این جنبش درباره جهانی‌سازی نظری دوگانه دارد. همه شرکت‌کنندگان در آن، در مخالفت با جهانی‌سازی در شکل کنونی آن، اتفاق نظر دارند، ولی درباره اینکه چه چیزی باید جایگزین آن شود، نظر واحدی ندارند. عده‌ای معتقدند که باید طومار جهانی‌سازی را درهم‌پیچید و اقتصادهای ملی گذشته — اعم از واقعی یا تخیلی — را از نو برقرار ساخت. گروهی پیشنهاد می‌کنند که قسمت‌های شدیدتر افراط و تفریط‌های جهانی‌سازی تعدیل شود. گروهی دیگر می‌گویند فقط جهانی را حاضرند بپذیرند که بیشتر به هم پیوند خورده باشد و علایق و گرایش‌های ملی گرایانه کمتری در آن وجود داشته باشد؛ منتها جهانی کاملاً متفاوت از جهان کنونی که در آن جهانی‌سازی از بالا اعمال می‌شود.

ما نیز بر این عقیده‌ایم که این جنبش تنها در صورتی می‌تواند موفق بشود که از مقاومت، اصلاح و اعاده ساختار اولیه، به تغییر قالب و محتوا تطوّر و تکامل پیدا کند؛ البته تغییر قالبی که در مقاومت امروز ریشه داشته باشد، نهادها را در همه سطوح اصلاح کند، و عوامل دموکراسی، تنوع، و موازنه بوم‌شناختی‌ای را که بر اثر جهانی‌سازی از بالا ناپدید شده است، از نو برقرار سازد. چنین دگرگونی و تحولی مستلزم راهبردی چندمرحله‌ای و برنامه‌ای برای اعمال قوانین و مقررات تازه درباره اقتصاد جهانی و در عین حال انتقال ثروت و قدرت به مردم عادی، یعنی برقراری دموکراسی سیاسی و اقتصادی در سطح جهان است.

چرا این کتاب؟

پیدایش جنبش اجتماعی بین‌المللی طرفدار جهانی‌سازی از پایین، شرایط کنش انسانی را دگرگون می‌سازد. این جنبش امکانات و مقدرات تازه‌ای برای پرداختن به قضیه جهانی‌سازی از بالا و نیز مسائل دیرپای فقر، ظلم، جنگ و نابودی محیط‌زیست فراهم می‌آورد، اما شروع جنبش یک چیز است و دگرگون ساختن جهان چیزی دیگر. اینکه امکانات و مقدرات تازه چه هستند و چگونه از آنها بهره‌برداری می‌شود، اکنون موضوع یک بحث داغ بین‌المللی است. کتاب حاضر بر آن است که در جهت مساعدت با این گفت‌وگو، نقشی ایفا کند. این کتاب چشم‌اندازی پدید می‌آورد که به اعتقاد ما، مورد توافق بسیاری از اعضای جنبش مزبور قرار دارد و در بخش اعظم آنچه که این جنبش در عمل انجام می‌دهد، مستتر است. هدف اصلی ما، همانا روشن ساختن چشم‌انداز یادشده و نشان دادن پیامدهای آن است، طوری که بتوان آن‌ها را مورد نقد و بهسازی قرار داد. مطابق معمول، ارزش‌های اساسی، قلمرو روحانیون است؛ سیاست، قلمرو مقام‌های دولتی؛ و راهبرد، قلمرو کله‌گنده‌ها. ولی در جنبش اجتماعی، مردم قاعداً به‌ابتکار خودشان و بر مبنای باورهایشان عمل می‌کنند. بنابراین، ارزش‌ها، سیاست و راهبرد را نمی‌توان با تسمه نقاله از بالا به پایین منتقل ساخت، بلکه این کاری است که مردم در روند مشخص کردن کنش‌های خود، هم‌روزه آن را انجام می‌دهند.

هیچ جنبشی با علم به اینکه به چه می‌اندیشد، چه می‌خواهد و چگونه می‌تواند به اهداف خود نایل آید، زاده نمی‌شود. این امر فرایند خاصی، چه از لحاظ کنش تجربی و چه از لحاظ تفکر و مباحثه دارد.

هر جنبشی برداشتی از خود دارد که یا به‌صورت مجموعه‌ای تلویحی از انگاره‌های عمدتاً جلوه‌گر در کنش است یا به‌صورت نظریه‌ای رسمیت‌یافته یا چیزی میان این دو. کتاب حاضر بر آن است تا برداشت از خود این جنبش را که در پاسخ به جهانی‌سازی شکل گرفته است، تحکیم بخشد. این کتاب نمایانگر چشم‌اندازی است دربارهٔ ویژگی‌ها، ارزش‌ها، اهداف و راهبرد این جنبش نوپا. ما می‌کوشیم تا با توجه به تاریخ جنبش‌های گذشته و تجربهٔ خودمان به‌عنوان فعالان جنبش کنونی و بیست‌سی جنبش قدیم‌تر، درک گسترده‌ای از جنبش‌های اجتماعی، چگونگی پیشرفت آن‌ها و چگونگی دستیابی آن‌ها به اهدافشان به دست دهیم. ما تلاش می‌کنیم صحنه‌ای را که این جنبش در آن عمل می‌کند، به تصویر بکشیم و نشان دهیم که چگونه می‌تواند ضمن پرهیز از موانع بسیار، در راستای اهداف خود پیش برود. با همهٔ نقاط ضعفی که رویکرد ما دارد، امیدواریم کتاب حاضر مجموعه مسائلی را مشخص سازد که این جنبش بحث دربارهٔ آن‌ها را ضروری می‌داند. این کتاب بعد از تظاهرات سیاتل نگاشته شده و بازتاب‌دهندهٔ تحولات چشمگیری است که در پایان هزارهٔ گذشته در سیاست جهانی‌سازی انجام شد. اگرچه علایق آن جهانی است، اما بدون شک تمرکز آن نمایانگر تجربه و محدودیت‌های نویسندگان آن نه به‌عنوان آمریکاییان، بلکه به‌عنوان شهروندان نیوانگلند جنوبی است که تجربهٔ خاص خود را از جهانی‌سازی دارند.

درحالی‌که سعی داریم چشم‌اندازی برای این جنبش به‌عنوان یک کلیت، و حتی در سطحی گسترده‌تر برای تمام کسانی که به تحول و دگرگونی مسیر جهانی‌سازی نیاز دارند، ایجاد کنیم، بر این تأکید خواهیم ورزید که برای مشاهدهٔ این کلیت هیچ موضع برتری وجود ندارد. هر عضو این جنبش — اعم از فرد یا گروه — ناگزیر خواهد بود قطعات چیستان (پازل) را برای خودش کنار هم بچیند. درواقع، قاعدتاً اصل بنیادین جنبش مزبور این است که هرکس حق دارد در مباحثات و گفت‌وگوهای جهانی دربارهٔ مسائل بزرگ مربوط به جهان و آیندهٔ آن مشارکت جوید.

کتاب حاضر این دیدگاه را از منظر خاص خود ما بازتاب می‌دهد و به‌همین دیدگاه نیز محدود است، اما مردم، صرف‌نظر از میزان محدودیت دیدگاه‌های خاص خودشان، می‌توانند از هم درس بیاموزند و با دیدگاه‌های همدیگر سازگار شوند. ما کوشیده‌ایم درس بیاموزیم و سازگار شویم، ولی به‌طور قطع، تلاش ما کافی نخواهد بود. بزرگ‌ترین امید ما این است که دیگران آن را نقد و تصحیح، و با ایده‌ها و نگرش‌های خویش سازگار کنند منتها به‌گونه‌ای که نیازها و نقطه‌نظرهای دیگران را نیز لحاظ کنند.

این کتاب قصد ندارد مقدمه‌ای بر جهانی‌سازی ارائه کند یا تحلیلی کامل از آن به دست دهد (تحلیل کلی‌تر ما از جهانی‌سازی در "دهکده جهانی یا چپاول جهانی" ارائه شده است^(۴)). قصد هم نداریم که این کتاب را به‌عنوان رهنمودی جهانی برای تحولات اجتماعی ارائه دهیم. توجه ما بر جنبش‌های فراملی و چندبُعدی پدیدار شونده در آغاز هزاره جدید و در واکنش به جهانی‌سازی از بالا متمرکز شده است. جنبش‌های مزبور در حال حاضر صرفاً در مرحله اولیه رشد و توسعه هستند. اگر آن‌ها رشد کنند و با چنان سرعتی تحول یابند که بخش عمده آنچه را که در این کتاب مطرح شده است، تعالی بخشند، موجب خشنودی ما خواهد بود. درعین حال امیدواریم این کتاب برای همه کسانی که می‌خواهند با جهانی‌سازی از بالا مقابله کنند، سرآمد واقع شود.

فصل‌های کتاب

«جهانی‌سازی و کابوس آن»، بررسی مختصری از جهانی‌سازی از بالا، و مشکلات ناشی از آن برای مردم و محیط‌زیست ارائه می‌دهد. سپس به تشریح طرح‌ها و نقشه‌هایی می‌پردازد که از طریق آن، افراد مختلف با جهانی‌سازی از بالا به چالش برخاسته و در راستای جنبشی جمعی برای جهانی‌سازی از پایین، دست‌به‌دست هم داده‌اند.

«قدرت جنبش‌های اجتماعی (و راز آن)» مشخصه جنبش‌های اجتماعی را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که جنبشی مثل جهانی‌سازی از پایین چگونه به‌احتمال می‌تواند بر فرایند پر قدرتی همچون جهانی‌سازی از بالا تأثیر بگذارد. در این فصل می‌خوانیم که جنبش‌های اجتماعی چگونه پدید می‌آیند، چطور گروه‌های پراکنده را به هم پیوند

می‌دهند، چطور روابط قدرت را دگرگون می‌سازند و چه موانعی پیش روی آن‌ها قرار دارد.

«دو، سه، چندین سطح» رابطه بین جهانی سازی از پایین و قدرت دولت را نشان می‌دهد. این فصل بررسی می‌کند که چه نوع ساختار حکومت جهانی‌ای در شرف ظهور است. این فصل مسائل همراه با یک حکومت جهانی یا بازگشت به حاکمیت ملی متعارف را مطرح می‌کند و یک جایگزین چندمرحله‌ای ارائه می‌دهد.

«پرداختن به تضادها در جنبش» نشان می‌دهد که چگونه جنبش جهانی سازی از پایین می‌تواند به تضادها و تناقضات آن بپردازد. این فصل دو مسئله منازعه‌انگیز را بررسی می‌کند: تنش بین حفاظت محیط زیست و برآوردن نیازهای انسان و نیازهای منازعه‌آمیز مردم در کشورهای فقیر و غنی.

«جهانی برای تسخیر — به چه منظور؟» دیدگاه مشترک در حال ظهور جهانی سازی از پایین را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چرا این دیدگاه باید در برنامه مشترکی که قابلیت اجرایی داشته باشد، تثبیت شود و شوق تنظیم چنین برنامه‌ای را توصیف می‌کند. «پیش نویس یک برنامه جهانی» نمونه محتملی از برنامه مشترک در حال ظهور جهانی سازی از پایین را به دست می‌دهد.

«خودسازمان دهی از پایین» ظهور شبکه‌های جنبش اجتماعی فراملی و سازمان‌های کنش گروه — پایه خویشاوندی را بررسی و قدرت‌ها و ضعف‌های آن را ارزیابی می‌کند. این فصل رابطه میان این اشکال با جنبش را به عنوان یک کلیت بررسی می‌کند و راه‌های تقویت سازمانی جنبش را مورد بحث قرار می‌دهد.

«هیچ جنبشی یک جزیره نیست» نشان می‌دهد که چگونه جهانی سازی از پایین باید مردم، حق مخالفت با جهانی سازی، سیاست انتخاباتی، دولت‌ها، منطقه‌گرایی و کسانی را که به احتمال تحولاتی اعتدالی در نظام موجود صورت خواهند داد، به متحدان خود ربط دهد.

«آن را اصلاح کنید یا بساطش را برچینید» تعامل یا کنش دو سویه موجود میان ابتکار جنبش و واکنش نخبگان را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چطور قدرت مردم می‌تواند منجر به تحول اجتماعی شود.

فصل «نتیجه» به جمع‌بندی اهمیت تاریخی جنبش جهانی‌سازی از پایین می‌پردازد. جهانی‌سازی هم اجتناب‌ناپذیر است هم — در شکل موجود آن — توقف‌ناپذیر. اینکه بعد از آن چه خواهد شد، به هیچ وجه معلوم نیست. شاید جنگی میان همه علیه همه باشد یا فتح جهان به دست ابرقدرتی واحد یا اتحاد بی‌رحمانهٔ نخبگان جهان یا فاجعهٔ بوم‌شناختی جهانی یا آمیزه‌ای از آن‌ها. عاملیت انسان — چیزی که مردم برای انجام برمی‌گزینند — می‌تواند در تصمیم‌گیری بین این آینده‌ها و آینده‌های نویدبخش‌تر، نقش مهمی ایفا کند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Steven Greenhouse, "After Seattle, Unions Point to Sustained Fight on Trade", *New York Times*, December 6, 1999, P. A 28.
2. Elaine Bernard, "The Battle in Seattle: What Was That All About?" *Washington post*, December 5, 1999, P. B1.
3. Naomi Klein, "Rebels in Search of Rules", *New York Times*, December 2, 1999.
4. Jeremy Brecher, Tim Costello, *Global Village or Global Pillage: Economic Reconstruction from the Bottom Up*, 2nd ed. (Cambridge: South End Press, 1998).

برای مطالعهٔ مقدمه‌ای دربارهٔ این موضوع، رجوع شود به:

Sarah Anderson, John Cavanagh, and Thea Lee, *The Field Guide to the Global Economy* (New York Press) , 2000.